

УДК 339.1

Куцик В. І.,

valentynakutsyk@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8230-9436,

к.е.н., проф., професор кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Герасимова А. В.,

anastasiyagerasimova17092000@gmail.com,

магістр, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

МОНІТОРИНГ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

***Анотація.** У статті досліджуються процеси прямого іноземного інвестування в економіку України. Актуальність дослідження визначається насамперед необхідністю вивчення минулих тенденцій іноземного інвестування, виокремлення факторів їх формування, причин зростання та зниження рівня іноземного капіталовкладення. Особливу увагу приділено сучасному стану іноземного інвестування, факторам, що зумовлюють можливість розвитку бізнес-структур у період значної економічної та політичної невизначеності. При написанні використано аналітичні методи, методи ретроспективного аналізу, наукової абстракції та економічного експерименту, що зумовили можливість розкриття мети та завдань статті. У матеріалах статті акцентовано увагу на особливостях прямого іноземного інвестування в економіку України. Проаналізовано динаміку обсягу прямих іноземних інвестицій та індексу споживчих цін в Україні у 2010-2021 рр. Визначено, що при найвищому рівні інфляції, що відображав ознаки економічної кризи в Україні у 2014-2015 рр., спостерігалось зниження темпу зростання обсягу іноземного інвестування у вітчизняні підприємства. Особлива увага зосереджена на аналізі динаміки прямих іноземних інвестицій по регіонах України у 2021 р. За результатами дослідження визначено найбільш перспективні та депресивні райони за критерієм результативності іноземного інвестування. Досліджено основних стратегічних партнерів України у сфері капіталовкладень. Проаналізовано стан іноземного інвестування у галузевому розрізі, визначено найбільш інвестиційно привабливі галузі народного господарства. Запропоновано використовувати світові тенденції іноземного інвестування в контексті вивчення пріоритетних напрямів розвитку світового господарства та основних конкурентоспроможних виробництв. Визначено передумови здійснення іноземних інвестицій в Україні під час воєнних дій.*

Ключові слова: іноземні інвестиції, динаміка іноземного інвестування, прямі іноземні інвестиції, реінвестування.

Kutsyk V. I.,

valentynakutsyk@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8230-9436,

Ph.D, Professor, Professor of the Department of Economics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Herasymova A. V.,

anastasiyagerasimova17092000@gmail.com,

Master's degree student, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

MONITORING THE CURRENT STATE OF ATTRACTING FOREIGN INVESTMENTS IN THE ECONOMY OF UKRAINE

***Abstract.** The article examines the processes of direct foreign investment in the economy of Ukraine. The relevance of the research is determined, first of all, by the need to study the past trends of foreign investment, to identify the factors of their formation, the reasons for the growth and decline of the level of foreign capital investment. Particular attention is paid to the current state of foreign investment, factors that determine the possibility of development of business structures in a period of significant economic and political uncertainty. Analytical methods, methods of retrospective analysis, scientific abstraction and economic experiment were used in the article, which made it possible to reveal its purpose and tasks. The article focuses on the features of direct foreign investment in the economy of Ukraine. The dynamics of the foreign direct investments volume and the consumer price index in Ukraine in 2010-2021 were analyzed. It was determined that at the highest level of inflation, which reflected the signs of the economic crisis in Ukraine in 2014-2015, a decrease in the rate of growth of foreign investment in domestic enterprises was observed. Special attention is focused on the analysis of the dynamics of foreign direct investment in the regions of Ukraine in 2021.*

According to the results of the study, the most promising and depressed regions were determined according to the criterion of the effectiveness of foreign investment. The main strategic partners of Ukraine in the field of capital investments were studied and analyzed. The state of foreign investment by industry was analyzed, and the most investment-attractive industries of the national economy were determined. It is proposed to use the global trends of foreign investment in the context of studying the priority directions of the development of the world economy and the main competitive industries. Prerequisites for making foreign investments in Ukraine during war hostilities have been determined.

Key words: foreign investment, dynamics of foreign investment, direct foreign investment, reinvestment.

JEL Classification: F21, G24

DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-69-07>

Постановка проблеми. Залучення іноземних інвестицій дозволяє приймаючій країні отримати переваги, що відображаються у зростанні позитивного сальдо платіжного балансу, передачі новітніх технологій, використанні ресурсів у агропромисловому галузевому та секторальному аспектах, підвищенні рівня підприємницької активності, у тому числі кількості реалізованих інноваційних проєктів, розвитку експортного потенціалу та зменшенні імпортозалежності, зростанні соціального ефекту, що відобразиться у створенні додаткових робочих місць, реалізації соціальних ініціатив, розвитку соціально-економічної інфраструктури тощо. Ці процеси та величину ефектів доцільно розглядати у напрямі диференціації прямих іноземних інвестицій за галузями національного господарства та країнами-донорами.

Але доцільно зазначити, що, окрім значущих для економіки переваг від іноземного капіталовкладення є ряд потенційних для неї загроз, що виявляються у надмірній експлуатації сировинних ресурсів, забрудненні навколишнього середовища, посиленні залежності країни від іноземного капіталу, зниженні рівня конкурентоспроможності вітчизняних виробників тощо. Зважаючи на перелік переваг та загроз іноземного інвестування, актуально залишається проблема постійного моніторингу його динаміки з метою окреслення рівня інвестиційної привабливості національної економіки та стану інвестиційного клімату. Особливо гостро проблема прямого іноземного інвестування постає сьогодні в період зростання та поглиблення кризових явищ у національній економіці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченням проблематики іноземного інвестування в Україні присвячені праці вітчизняних дослідників: І. Бланка, Є. Бойка, О. Власюка, В. Волошина, В. Гейця, Б. Губського, В. Герзанича, О. Данілова, Ю. Коваленка, В. Кравціва, В. Козика, М. Лесечко, А. Музиченко, А. Черемис, О. Черемис, Г. М. Филока та інших. Проте значна кількість досліджень не враховує динамічність тенденцій надходжень прямих іноземних інвестицій у територіальному та галузевому аспектах.

Постановка завдання. Метою статті є проведення моніторингу та аналізу стану іноземного інвестування в Україну. Завданнями дослідження є визначення галузевого співвідношення іноземних

інвестицій, діагностика інвестиційної активності країн-донорів та формування множини проблем та перспектив розвитку інвестиційного клімату впродовж кризового стану національної економіки. Методами дослідження є метод ретроспективного аналізу, метод порівняння та наукової абстракції, для окреслення проблем та перспектив іноземного інвестування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Залучення довгострокових іноземних інвестицій, а також активізація їх “просування” майже всі роки незалежності України стали одними із пріоритетних завдань економічної політики, які були окреслені у Стратегіях інноваційного та інвестиційного розвитку. Національне законодавство в сфері регулювання іноземних інвестицій декларує захист та сприяння іноземним інвестиціям, встановивши державні гарантії захисту іноземних інвестицій, звільнення іноземних інвесторів від сплати ввізного мита на товари, що ввозяться на митну територію України [1]. На сьогодні інвестиційний клімат в Україні, на жаль, не сприяє зростанню обсягів іноземних інвестицій у національну економіку [2].

Однозначно, що на процес прямого іноземного капіталовкладення в Україні впливають багато факторів, що формують ймовірність одержання позитивних економічних та соціальних ефектів: великий і місткий ринок споживчих та промислових товарів, сприятливе для розгортання інвестиційного середовища географічне положення країни, відносно дешева і водночас кваліфікована робоча сила та інтелектуальний і науковий потенціал.

Але за показниками, що відображають ступінь інтегрованості країни у світову економіку, рівень розвитку її зовнішньоекономічних зв'язків, прагнення до створення відкритої, експортоорієнтованої моделі економіки, Україна є значною порівняно з більшістю країн трансформаційної економіки.

Зважаючи на загальні тенденції економічного розвитку, варто зазначити, що процес іноземного інвестування в Україні має свої певні особливості (рис. 1).

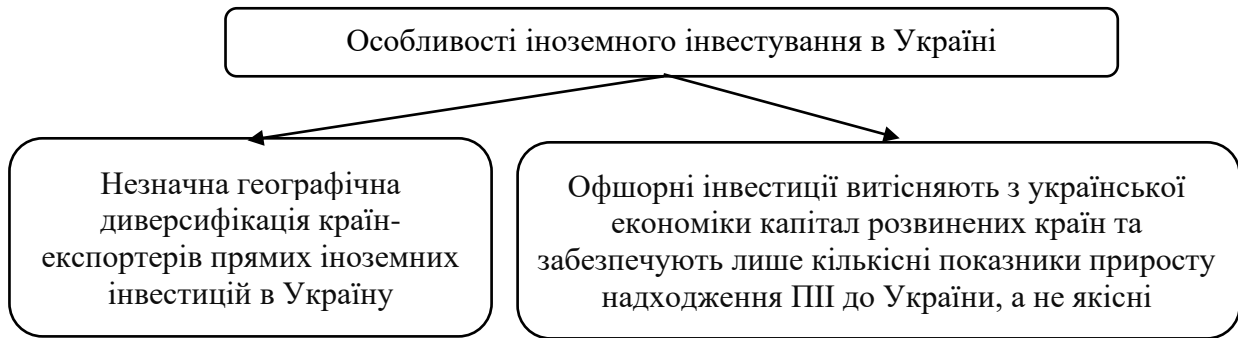

Рис. 1. Характерні особливості іноземного інвестування в Україні

Джерело: сформовано на основі [1]

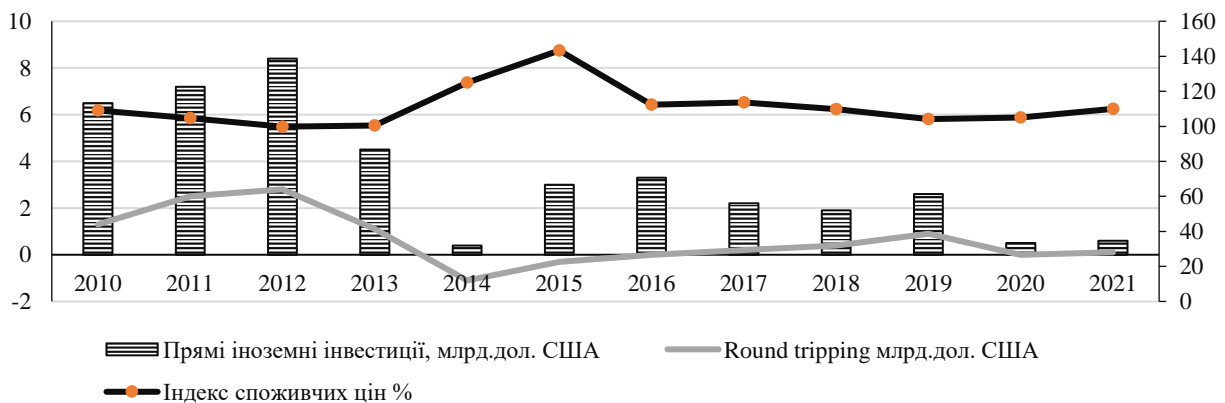

Рис. 2. Динаміка обсягу прямих іноземних інвестицій та індексу споживчих цін в Україні у 2010-2021 рр.

Джерело: сформовано на основі [4]

Пік надходжень прямих іноземних інвестицій припав на 2014 та 2019 р. і становив відповідно 53704 та 51583,8 млн дол. США, спад спостерігався на 2015 р. – 36356 млн дол. США [3]. Таку тенденцію варто розглядати у тандемі з динамікою індексу інфляції, що набув найбільшого значення у 2015 році. Така ситуація зумовила погіршення інвестиційного клімату в країні (рис. 2).

Впродовж 2010-2021 років обсяги прямих іноземних інвестицій, в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping), оцінено у 11,1 млрд дол. США, що становить 25,5 % від припливу прямих іноземних інвестицій в Україну (43,6 млрд дол. США). Найбільші обсяги round tripping інвестування спостерігалися впродовж 2010-2013 років – у середньому на рівні 32,7% від загального обсягу. 89% таких інвестицій було спрямовано до підприємств реального сектору [5].

У 2021 році відбулося зростання на 6686 млн дол. США порівняно з минулим роком. На сьогодні притік іноземних інвестицій призупинився, що зумовлено російською воєнною агресією, а, як наслідок, кризою національної економіки. За

даними НБУ, наприкінці 2021 року прямі іноземні інвестиції в Україну перевищили 62 млрд дол., або близько 1,5 тис. дол. на особу. **За III квартали 2021 маємо рекордний рівень прямих іноземних інвестицій за останні роки** - сальдо прямих іноземних інвестицій склало \$ 4,8 млрд.

Для порівняння: за весь 2017 рік було \$3,7 млрд, а за весь 2018 – \$4,5 млрд. Значна частина інвестицій, яка зараз надходить, – це реінвестиції.

Тобто за підсумками трьох кварталів різниця між інвестиціями, що спрямовані в Україну нерезидентами (майже \$5,5 млрд) та інвестиціями, зробленими українськими резидентами за кордон (\$0,6 млрд), склала \$4,8 млрд [6].

Аналіз динаміки іноземного інвестування у 2021 році свідчить про нерівномірність обсягів іноземного інвестування у регіональному аспекті, зважаючи на галузеву структуру, привабливість бізнес-проектів та внутрішні капіталовкладення (рис. 3).

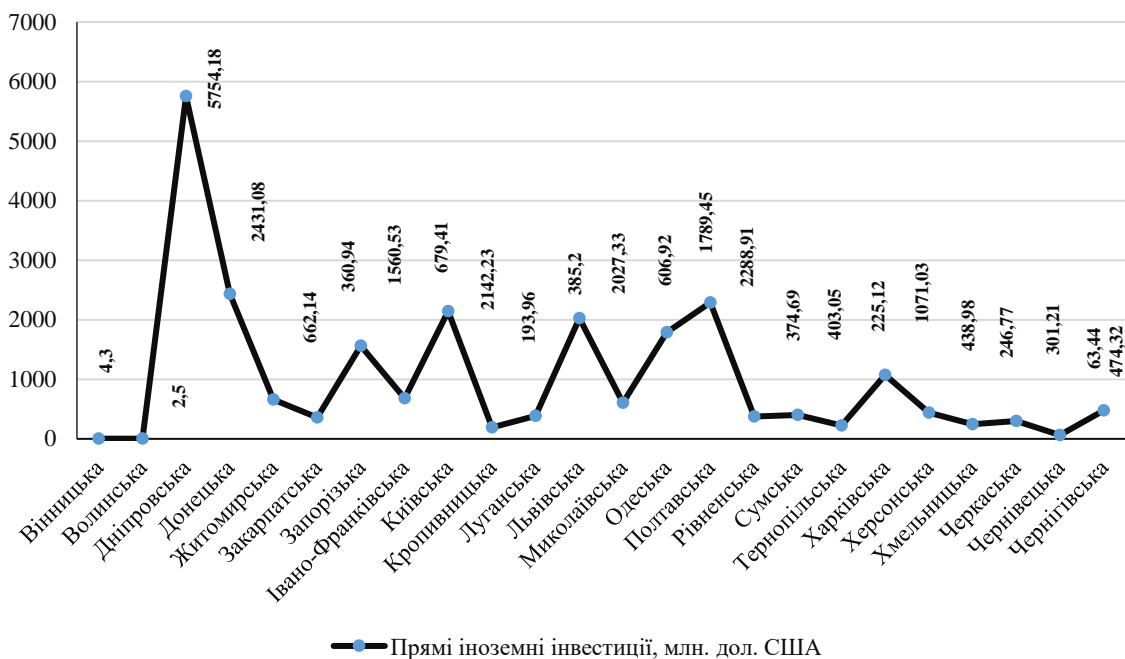

Рис. 3. Динаміка прямих іноземних інвестицій у регіонах України у 2021 р.

Джерело: створено автором на основі [3]

Найбільшим іноземним інвестором в Україну є Кіпр. Компанії, зареєстровані в цій країні, інвестували в Україну 16,722 млрд доларів.

На другому місці – Нідерланди (10,011 млрд доларів), на третьому – Швейцарія – 3,380 млрд доларів.

Компанії з країни-агресора вклали в українську економіку 895 млн доларів: Росія перебуває на десятому місці, якраз на одну сходинку нижче від США, у яких 938 млн доларів. На країни Євросоюзу припадає дві третини інвестицій (37,386 млрд доларів) [7; 8].

Стосовно галузевих пріоритетів, то в іноземних інвесторів вони різні: сьогодні ПІІ наявні в усіх галузях української економіки. Водночас більшість інвесторів, представлених на українському ринку, охоче інвестують у галузі переробної промисловості, а також сферу оптової та роздрібною торгівлі – там, де швидко з'являються нові товари, змінюється асортимент, швидко окупаються витрати та невисокі комерційні ризики. Також популярними є галузі, що не потребують довгострокових капіталовкладень і освоєння нових технологій, зокрема фінансовий сектор та сектор нерухомості.

Попри те, що інвестиції залучаються у високоприбуткові галузі економіки, вони не зміцнюють конкурентні позиції країни на світових ринках. Надмірний обсяг інвестування у фінансовий сектор, з одного боку, наповнює фінансову систему

обіговими коштами, які сприяють стабільній ліквідності фінансової системи країни, з іншого, – створює підстави для екстенсивного розвитку національної економіки (рис. 4).

Якщо говорити про світові тенденції у прямому іноземному інвестуванні, то варто зауважити, що за даними fDi Markets, інвестиційного трекера, що веде свою історію з 2003 року, у 2021 році іноземні інвестори оголосили про реалізацію загалом 13 169 проектів прямих іноземних інвестицій із нуля, що на 11% більше, ніж у 2020 році. Ці проекти передбачають загальні капітальні витрати у розмірі 610 млрд доларів США та створюють понад 1,6 млн робочих місць [10]. Основу зазначених проектів становлять сфери відновлюваної енергетики (85,2 млрд доларів США), причому у проекти в галузі сонячної енергетики залучили майже 40% від загального обсягу, у проекти в галузі вітроенергетики - 27%. Наступною у рейтингу інвестиційної привабливості є сфера комунікацій (\$72,2 млрд, що на \$11,9 млрд більше, ніж у 2020 році).

До інших наймасштабніших приймаючих іноземні інвестиції сфер належать галузі обробки даних, хостингу та супутніх послуг, оскільки інвестори прагнули обслуговувати прискорене впровадження хмарних технологій та попит на потужності центрів обробки даних.

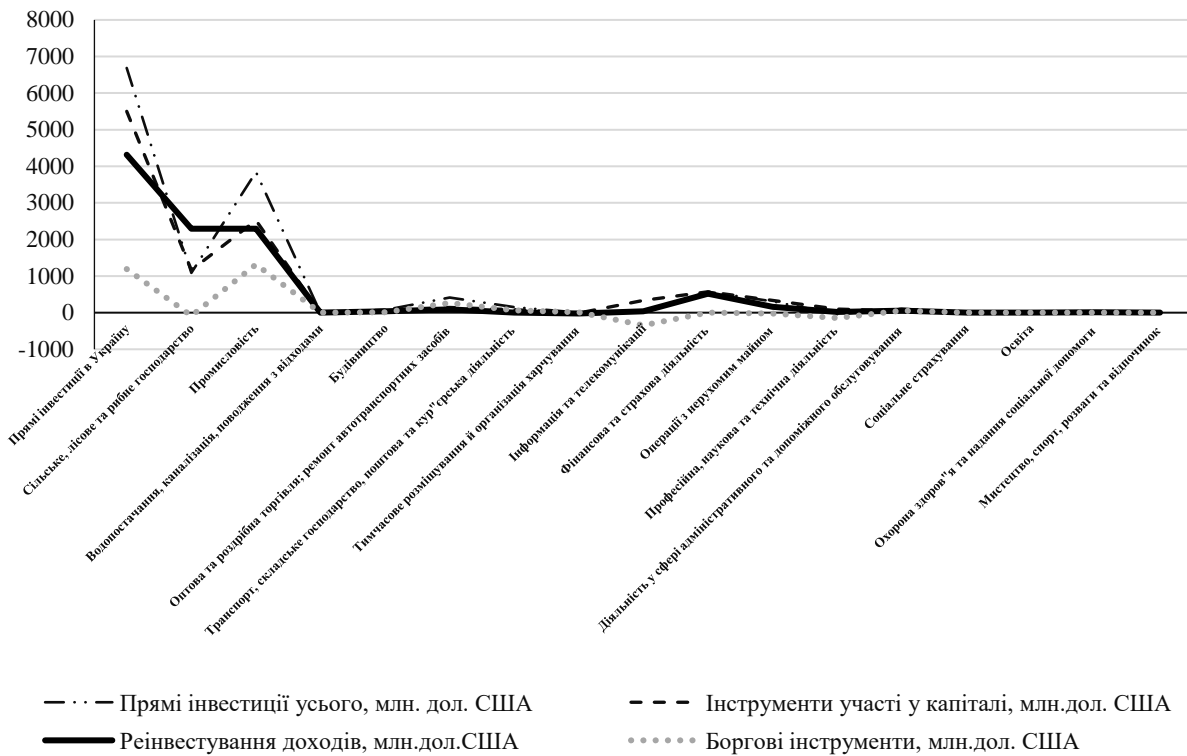

Рис. 4. Вкладення прямих інвестицій в Україну за видами економічної діяльності у 2021 р.

Джерело: сформовано на основі [9].

На сьогодні в Україні, незважаючи на повномасштабні воєнні дії, прогноз скорочення реально-го ВВП на 30%, бізнес адаптується до нових умов, однак все ще зберігає негативні очікування щодо своєї економічної діяльності. Про зазначену тенденцію свідчить позитивна зміна загального індексу очікувань ділової активності (ІОДА), який у липні в цілому зріс до 43.6 (у червні становив 41.3), також зростання продемонстрували секторальні індекси торгівлі та послуг, тоді як скорочення – промисловість та будівництво. Посилились очікування підприємств щодо потреби в позикових коштах найближчим часом, але комерційні банки зробили жорсткішими умови одержання доступу до кредитів [11].

Надходження прямих іноземних інвестицій у січні-червні 2022 року становили 236 млн доларів США та забезпечувалися за рахунок реінвестованих доходів іноземних інвесторів (688 млн доларів США) та нових прямих інвестицій в українські підприємства (156 млн доларів США). Водночас обсяг торгових кредитів, наданих резидентами України нерезидентам, за січень-червень сягнув 7,7 млрд доларів США (у 2021 році становив близько 1 млрд доларів США), що може свідчити про затримки із поверненням валютної виручки в Україну від зовнішньоторговельних операцій.

У липні на конференції в Лугано Україна представила потужний та всеохоплюючий план відновлення країни. Реалізація цієї стратегії розрахована на 10 років і вона отримала схвальні оцінки та підтримку від міжнародних партнерів.

Україна ставить перед собою амбітну, втім, цілком реалістичну мету: до 2032 року здійснити стрибок від перехідної (транзитної) економіки до економіки, що розвивається.

Для залучення в українську економіку іноземних інвесторів вже створено унікальну електронну платформу Advantage Ukraine, на якій зібрано понад 500 інвестпроектів та можливостей у 10-ти галузях економіки.

Кожен потенційний інвестор, зареєструвавшись на платформі, отримає вичерпну інформацію про можливості інвестування, конкретні проекти та вигоди, які матиме від вкладання в економіку України [12].

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Проблематика внутрішнього та зовнішнього інвестування в економіку України сьогодні постає особливо гостро зважаючи на складний економічний стан, спровокований війною. Окреслені тенденції розвитку інвестиційного потенціалу вітчизняних підприємств для іноземних інвесторів до кінця зими 2022 року на сьогодні не можна імплементувати для отримання прогнозних значень. Дослідження, що проведені у матеріалах статті, визначили наявність потужного інвестиційного потенціалу України і дозволяють виокремити сфери, що матимуть найбільший успіх у іноземного інвестора при стабілізації економічних та політичних умов країни.

ЛІТЕРАТУРА

REFERENCES

1. Беззуб І. Іноземні інвестиції в українській економіці. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2240:%20inozemni-investitsiji-v-ukrajinskij-ekonomitsi&%20catid=%208&Itemid=350.
2. Разумков центр. URL: https://razumkov.org.ua/statti/khto-i-iaк-investuie-v-ukrainu_
3. Фатюха Н. Г., Рябченко І. А. Дослідження прямих іноземних інвестицій у розрізі регіонів України. Електронне наукове фахове видання “Ефективна економіка”. 2021. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2021/93.pdf.
4. Прямі іноземні інвестиції в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>.
5. Оцінка обсягів прямих іноземних інвестицій, в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping) за 2010р. - 2021р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FDI_round_trippling_pr_2022-03-31.pdf.
6. Прямі інвестиції в Україну: “рекордні за останні роки” чи “низькі”? URL: Економічна правда. <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/11/30/680215/>.
7. Рейтинг інвесторів. Які країни вкладають в Україну найбільше. URL: <https://www.nta.ua/rejtyng-investoriv-yaki-krayiny-vkladayut-v-ukrayinu-najbilshe/>.
8. Укрстат. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/zd_inv_new/arh_inv_zd.htm.
9. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#5>.
10. Глобальні інвестиції у 2021 році свідчать про те, що світ змінюється. URL: <https://dia.dp.gov.ua/globalni-investici%D1%97-u-2021-roci-svidchat-pro-te-shho-svit-zminuyetsya/>.
11. Данилишин Б. Адаптація до нових умов: ситуація в економіці та на фінансових ринках України. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/525261_adaptatsiya_novih_umov_situatsiya.html
12. Інвестиції в Україну та відновлення економіки. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki>.

1. Bezzub I. Inozemni investytsii v ukrainskii ekonomitsi, available at: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2240:%20inozemni-investitsiji-v-ukrajinskij-ekonomitsi&%20catid=%208&Itemid=350.
2. Razumkov tsentr, available at: https://razumkov.org.ua/statti/khto-i-iaк-investuie-v-ukrainu_
3. Fatiukha, N. H. and Riabchenko, I. A. (2021), Doslidzhennia priamykh inozemnykh investytsii u rozrizi rehioniv Ukrainy. Elektronne naukove fakhove vydannia “Efektyvna ekonomika”, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2021/93.pdf.
4. Priami inozemni investytsii v Ukrainu, available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>.
5. Otsinka obsiahiv priamykh inozemnykh investytsii, v yakykh kintsevym kontroliuiuchym investorem ye rezydent (round tripping) za 2010r. - 2021r., available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FDI_round_trippling_pr_2022-03-31.pdf.
6. Priami investytsii v Ukrainu: “rekordni za ostanni roky” chy “nyzki”? Ekonomichna pravda, available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/11/30/680215/>.
7. Reitynh investoriv. Yaki krainy vkladaiut v Ukrainu naibilshe, available at: <https://www.nta.ua/rejtyng-investoriv-yaki-krayiny-vkladayut-v-ukrayinu-najbilshe/>.
8. Ukrstat, available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/zd_inv_new/arh_inv_zd.htm.
9. Natsionalnyi bank Ukrainy, available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#5>.
10. Hlobalni investytsii u 2021 rotsi svidchat pro te, shcho svit zminiuietsia, available at: <https://dia.dp.gov.ua/globalni-investici%D1%97-u-2021-roci-svidchat-pro-te-shho-svit-zminuyetsya/>.
11. Danylyshyn B. Adaptatsiia do novykh umov: sytuatsiia v ekonomitsi ta na finansovykh rynkakh Ukrainy, available at: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/525261_adaptatsiya_novih_umov_situatsiya.html.
12. Investytsii v Ukrainu ta vidnovlennia ekonomiky, available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki>.

Стаття надійшла до редакції 18 жовтня 2022 року